

rekel" ge-  
doet er nu  
schuilt dan  
te schie-  
om spies  
toebracht,  
et kunnen.

het op-  
de Syno-  
de valseke  
oos rust op  
heid.  
n de sluw-  
kwam wel  
die op de  
van de leer  
kelijk he-  
boursorgani-  
niet tornen  
Art. XI  
leer vella  
ut gesteld.  
er dan ook  
genomen,  
an eenig-  
heid der  
weten te

in misleid,  
ders acht-  
de Sye-  
gevolgen  
eds achter  
ootschaps-  
gekomen  
nog steeds

rs opinie,  
er aanzien  
ar breken,  
goed was,  
it gebouw  
t het, zoo  
rsonneel in  
dag op die  
erken weer  
a verrijzen,  
al u hoog-  
Maar  
auren, Zoo  
komt alles  
lijdens ligt  
schapskerk  
mutieren  
ng nu ko-  
ormeel en  
lteren van  
maatschalen  
ootschaps-  
mat reeds  
dere con-

tie de laat-  
de rech-  
er stelsel-  
stituit" of  
heeft elk  
het aange-  
luhaan" -  
alles bes-  
meo te

rijke uit-  
eer dunk  
tegen den  
ingande;  
at bij den  
het tegen-  
oor rech-  
vervangen  
vagen.

ooge Raad  
gewonnen  
zedelijke  
ging br-  
g voor de

de orga-  
natie volde,  
t gemaakt,  
tuur, dat  
comen, de  
te inter-  
ijn regle-  
cyclieken,  
maatregre-  
ve nu de  
hoe schier  
ns waren,  
emulieren  
atstaf van  
ja dat nog  
dernen en  
schen het  
onder dat  
e spreken  
k, die kan  
ing voor-  
zeste geval  
zou uit-

organisatie  
niet opzij  
nimmer,  
of stich-  
statie van

a, maar  
ngs beter  
gelukt in  
saturen te  
toe, zoo  
niet zoo  
Ds. Gra-

dat er in  
niet één  
ty; dat in  
aan niet  
kerkelijk  
1619; en

dat op zijn best en op zijn hoogst zulk een interpretatie van Art. XI zou zijn te verkrijgen, die op alle eertijds controversen punten aan de bestrijders der Gereformeerden tegenover de Gereformeerden gelijk gaf. Hoe Ds. Gravemeyer zich ook wende of keere, juridisch (nu niet in een Gereformeerden ideaal-staat, maar in ons Nederland gelijk het praktisch bestaat) voerde hij met zijn Art. XI, en de leer daarin genoemd en de Drie Formulieren daarin ondersteld op juridisch terrein niets. Nu eenmaal de Bestuursorganisatie tusschen de kerken en haar Belijdenis is ingeschoven, is er geen redding denkbaar, zolang niet de Overheid als magistraat en rechter bij den oordelen moed bezit om door al wat tusschen 1816 en 1888 ligt een streep te halen. En zonder nu probeet te willen zijn, durven we toch wel zooveel uitspreken, dat geen der mannen, die thans Ds. Gravemeyers standpunt nemen, die klokke daad van gerechtigheid beleven zullen.

Ook zoo echter blijft het nog altoos de vraag, of zoo al niet juridisch dan toch herkelijk aan dit niet opzettelijk afschaffen van de Drie Formulieren van eenigheid enige waardij zij toe te kennen.

Is het zoo? Wordt metterdaad een kerk voor principieel vervelching behoeft en gewijward, zoo ze in de stichtingsakte van haar organisatie de zuivere belijdenis nog maar pro memorie uitleit, en voortlaast voor wat ze is?

Gaat metterdaad, herkelijk althans, Ds. Gravemeyers stelling door, dat, om een voorbeeld te noemen, de Synodale kerk te Tiel nog steeds de ware kerk Christi te diert plaatse is, omdat deze kerk deel uitmaakt van een in 1816 opgericht Genootschap, in welks stichtingsakte de zuivere belijdenis nog gehonoreerd is?

Om dit uit te maken, dient gevraagd naar den maatschappelijke beslissing die hier gelden zal, en dan spreekt Ds. Gravemeyer het zelf in zijn uiteenzetting over de kerk uit, dat er kerkelijken zijn, die tusschen de ware en de valse kerk beslissen.

Daar hij met ons ten de overeenstemt, maakt dit tusschen hem en ons het geding loogst eenvoudig.

Immers tegenover hem hebben we dan slechts de korte en bondige vraag te stellen: Waar ooit, door eenig theoloog die nadacht, als merkteken der ware kerk zijn en blijven te allen tijde de goede predikatie des Evangelies en de goede bediening der Sacramenten, desnoods met de goede Discipline er bij; hoewel dit derde punt eigenlijk reeds in de beide eerste punten zit!

Met dit antwoord van Ds. Gravemeyer, uit zijn eigen beek, wat den inhoud aangaat, overgenomen, is de Herant het dan ook volmaakt eens.

Niet de eene of andere belijdenis die voor dood in een kist ligt, maar de levende predikatie des Woords en de feitelijke bediening der Sacramenten moet de zaak beslissen.

Kan hij dus aantonen, dat de Synodale Genootschapskerk, voor zooveel het kerkverband hierin genoemd is, de levende predikatie des Woords en de zuivere bediening der Sacramenten handhaaft, dan vindt hij zijn pleit, en moet onze aanklacht, dat de Synodale Genootschapskerk als geheel een „valseke" kerk is, worden teruggenomen.

Maar ook, kan hij kwalijk ontkennen, dat de Synodale Genootschapskerk, als geheel genomen, in al haar reglementen, in al haar bestuursmaatregelen, en in al haar arresten, nooit anders deed, dan vrijheid aan de predikatie der leugen naast en tegenover de predikatie des Evangelies verleen, en stelselmatig elke poging om de Sacramenten zuiver te houden, met spot en hoon bejegend, ja met vervolging, kwelling en uitbanning van de minnaars van de echte Sacramenten beantwoord heeft, ellieve, waar blijft onze geachte broeder dan met zijn conclusie?

Ziet hij dan zelf niet, hoe hij slechts door te vergeten wat hij eerst zelf over de merktekenen der ware kerk gezegd had, tot zijn sonderling besluit kon komen, en dat we slechts een der door hem zelf gehuldigde merktekenen hebben aan te leggen, om heel zijn conclusie te zien vallen?

Men heeft blijkaar onzen anders zoo heider- en scherpienden Ds. Gravemeyer een rad voor de oogen gedraaid.

Omdat er in tal van particuliere kerken, die onder de Bestuursorganisatie der Synodale Genootschapskerk ressorteeren, nog goede predikatie des Evangelies, en niet geheel onzuivere bediening van het Sacrament is, en er dus ongetwijfeld nog ware particuliere kerken onder de klem van het Genootschap zuchten, heeft hij gemeend heel die Genootschapskerk nog voor waar te mogen houden.

Toch dachten onze Hervormers anders, en Ds. Gravemeyer, zoo hij niet naar Rome wil, zal eveneens tot andere gedachten moeten komen.

Ook in de Roomsche kerk toch was nooit opzettelijk de autoriteit van Gods Woord afgeschaffd, noch ook afgeschafte de ware Belijdenis der oude goede Synoden; zelfs was nog nooit openlijk de veroordeeling van het Semipelagianisme herroepen.

Ook daar had men dus evenzo kunnen redeneeren: „Er is wel ontzaglijk veel verkeerdheid, Er is wel veel dwaling bij de waarheid ingeslopen. Maar het Woord Gods ligt er toch nog altoos. Daar kan men altoos weer op teruggaan. Indien er maar ander personeel in het Episcopaat komt kan de oude waarheid weer opleven. Neen, ga niet met Luther en Calvijn mee, maar blijf

bij Hosius, Sadoletus en Erasmus. Verbreek toch de eenheid der kerk niet!" En in sommige landen heeft men naar die honigzoete, verleidelijke taal dan ook geluisterd.

Men heeft aan dit liedje het cor geleend in Spanje, in Italië, in Oostenrijk, in België, in Polen.

En met wat uitkomst? Helaas, dat nu na drie eeuwen in al deze landen de Reformatie schier geheel onderdrukt is, en het Roomsche beginsel steeds krachtiger heeft doorgewerkt.

En zoo, we zeggen het vooruit, zal het ook hier gaan.

Wat Ds. Gravemeyer en met hem Ds. Felix en zijn oudere en jongere vrienden ook beproeven, vorderen zullen ze geen zier, geen haarbreed, geen stroospier.

Tot aan hun dood toe zullen ze zich vleien met een valse hoop.

Levenslang zullen ze een schoonen droom droomen.

Maar het einde zal zijn, dat de Synodale Genootschapskerk steeds verder in het hiërarchische slijb wegzinkt, en dat al deze broederen sterven zullen, om eerst aan de andere zij van het graf het onproftelijke van hun weg te zien.

Op de zaak der Assurantie wenschen we voorshands niet terug te komen.

Oordeelen vele broederen in dit stuk heel anders dan wij oordeelen, dat eerbiedigen we van harte, en brengen zelfs gaarne hulde aan het offer dat ze voor hun overtuiging wagen, en niet minder aan de cordaatheid waarmee ze in deze zaak voor de eere onzes Gods opkomen.

Tienmaal beter niet geassureerd, zoo men ook maar van verre een enigszins acht hiernee op het creatuur meer dan op den levenden God te vertrouwen, dan wel geassureerd en schade geleden aan zijn ziel.

Misschen dat zich later gelegenheid aanbiedt, dat wezenlijk gewichtig stuk nog eens opzettelijk en in volten omvang te behandelen, waar blijkaar broederen wien het beiderzijds om de eere Gods gaat, nog zoo ver in gevoelen uiteenloopen.

Ook in Paulus' dagen deed zich zulk een ernstig geschil onder de broederen voor over de vraag of men het vleesch van een rund dat als offer voor een afgod geslacht was als Christen eten mocht.

Toch hield dit gewichtig stuk van lieverlee op een geschilpunt te zijn.

Slechts één verklaring zijn we aan onze broederen die anders dan wij oordeelen nog schuldig.

We spraken van plichtmatig, en erkennen volgaarne dat dit woord aanleiding moest geven tot misverstand.

Ook wat uit het gebod wordt afgeleid komt voor Gods kind onder de geloofs-toepassing, en al wat uit het geloof niet is, is hem zonde, ook al acht een ander dat zulk uit het gebod voortvloeit in de geloofstoepassing die hij maakt.

Wat ons zoo schrijven deed, was alleen de overweging van het 8ste gebod.

Uit het 6de gebod leidt de kerk o. i. zeer juist af, dat hier een verbod en een gebod ligt. Verbiedenderwijs het verbod om het leven niet aan te tasten; en stellenderwijs het gebod om voor het behoud van het leven te waken. En zulks niet alleen wat anderer leven aangaat, maar ook wel terdege met opzicht tot ons eigen leven. „Ook mijzelven niet kwetse of in enig gevaar begeve!" (vraag 105 van den Catechismus).

Passen we dit zeldje nu hier toe, dan krijgen we: Een verbod om het goed dat God gaf niet te verderven. Een gebod om het goed dat God gaf te bewaren. En zulks niet alleen wat anderer goed aangaat, maar ook wat aangaat ons eigen goed.

Bezitten nu onmondige kinderen nu b. v. door een legaat / 10.000 en belegt zij dit voor hen in een huis, dan is dit hun goed, dat kapitaal, zoo het huis afbrandt, weg.

Is er dus een middel waardoor ook bij brand dit goed, dit kapitaal, bewaard kan blijven, dan schijnt aanwending van dit middel stellig niet ongeoorloofd.

Waarbij men ook niet vergete, dat lemans kapitaal straks het goed van zijn kinderen en kindskinderen wordt, en er dus ook om hunnen wil voor u goed behoort gewaakt te worden.

En nu stemmen we volkomen toe, dat de gehoorzaamheid aan het 8ste gebod nooit in strijd mag komen met het 1ste gebod. Wat God de Heere numero één stelde, blijft numero één, en wee den mensch die op het creatuur in ste van op den Heere zijn God vertrouwt.

Maar als een groot herder 10.000 schapen als zijn goed bezit, en er slaat een ziekte in die schapen, dan is dat ook rechtstreeks 's Heeren doen.

Ja, is er één kwaad in de stad, dat de Heere niet doet?

Maar wordt er nu een zelf als middel bekend, waardoor men het overleven van zulk een ziekte op zijn kudde voorkomen kan, en wel een in zich zelf onschadelijk middel, dan ontstaat toch de vraag, of iemand vrij zou zijn, om zulk een middel niet te gebruiken.

Uitert voorzichtig wenschen we in zulke vraagstukken te zijn, en niemand oordeele er zijn broeder in, maar het is toch goed dat men over en weder elanders ligging voor Gods Woord er in kenne.

Acht dus een der broederen, waar hij zich voor het aangezicht Gods stelt, een andere afleidend uit het 8ste gebod te moeten maken, zoo zie hij toe, dat hij handele naar wat hem in de geloofstoepassing als eisch Gods voorkomt.

En liggen vele broederen daarover dan nog gedeeld, zijer dan maar beiderzijds dieper onderzoek van het gebod, een biddend vragen om in den zin des Heeren te worden ingeleid, en ook bij dit nader onderzoeken een stille gloed van teedere liefde, die uit-

vloeit in veel inniger gemeenschap met het Eeuwige Weren en veel warmer gemeenschap met de heiligen Gods die op aarde zijn.

KUYPER.

Uit de Pers.

Ook Doc. Wielenga doet in de Bussin het zijne, om de voelangs en klemmen op te zoeken en bijtijds weg te nemen, die het pad naar de hereeniging van alle Gereformeerden, het wecropleven der Gereformeerde gezindheid als een geheel, duaver onveilig maken.

Met name wat hij thans over het Reglement van 1869 schreef is lezenswaard.

Gij merkt, dat de Synode zeer bealst onderscheid tusschen het Reglement van 1869 en de staatsrechtelijke verhouding der kerk zelf. En dat terecht.

Van het eerste zegt ze, dat ze dat niet wil verdedigen.

Van de laatste, dat ze die om verschillende bewaren niet voornoots kan pilgveven. Of die bewaren van Confessionelen, kerkrechtelijken of van staatrechtelijken aard zijn, kunnen we hier in het midden laten.

De deputaten onderscheidt hebben in lat die met de Deputaten „der voorlozende Synode" te bepalen en te pogen tot overeenstemming te komen. Een volgende Synode heeft dan daarover nader te oordeelen.

Op het Reglement zelf al, zoals het daar ligt, wordt dus blijkaar onzerzijds niet gestaan. Zelfs hebben bijna alle Provincien verklaard, dat daarop de vereeniging niet mag afbouwen.

Doch is men zich over het algemeen wel goed bewust, dat met het Reglement ook onze geliefde kerkelijke organisatie valt, zoals ze sedert 1869 bestaat? Natuurlijk niet de organisatie in Confessionelen of kerkrechtelijken zin. Die heeft met erkenning of niet-erkenning der Regeering niets te maken. Maar de organisatie in staatsrechtelijken zin, dat wat hare verhouding, als één geheel der kerken tot de overheid betreft.

Het verwonderd er niet, dat de Synode verklaarde, die zoo maar niet voortuons te kunnen prijgeven. Zekerheid van rechtsheid der goederen o. a. staat daar mee in het nauwe verband. Die mag zoo maar niet op losse schroeven worden gezet.

Door een plaatselijk Reglement kan echter daarin worden voorzien.

Dat is het dan ook inderdaad, wat door de Doleerenden van ons wordt gevraagd. Gering acht ik dien eisch niet.

Wij zouden daarvoor wat de staatsrechtelijke verhouding der kerk betreft tot den toestand vóór 1869 terugkeeren. Als vanzelf rijst de vraag: Is de deels de Kerkelijke hereeniging van dien aard, is ze zoo dringend noodzakelijk, zoo eisch van Godwege, dat we er niet omheen mogen dat offer te brengen?

Want een offer is het wezenlijk, zoo al niet in het oog van allen, dan toch van velen.

Temeer komt die vraag, omdat een teruggaan onzerzijds tot vóór 1869 slechts den weg baant voor een geleidelijke vereeniging.

Eene vereeniging n. l. van de wederzijdsche kerken in één kerkverband, classicaal en synodaal. Van ineen-smelting der plaatselijke gemeenten onder één kerk-raad kan daarbij geen sprake zijn.

Wel hebben de Doleerenden geen bezwaar om met gemeenten, die als een nieuw genootschap naar de wet van 1851 bij de Regeering bekend staan in één kerkverband te leven. Maar zulk als zodanig bij de Regeering aan te melden, daartegen hebben ze van hunne zijde nog overwegende bezwaren.

Tenzij dus die bewaren langerzamerhand mochten slijven, dat m. i. echter niet zal mislukken, kan er van plaatselijke ineenmelting nooit iets komen.

Doch nu dringt Doc. Wielenga dieper in de zaak in, en toont op overtuigende wijze aan, dat de kerken der Doleantie, die weigeren de noodige stappen te doen, om als rechtspersoon te kunnen optreden op de conditie waarop de Overheid dit alleen mogelijk stelt, metterdaad geen ander standpunt innemen dan de broederen aan de overzij in hun eersten tijd, met name van 1834-39.

En nu vrees ik, dat onzerzijds wel eens te min ernstig over deze hunne bezwaren wordt gedacht.

Al deelen wij Christelijke Gereformeerden, ze niet, onze geschiedenis, de geschiedenis „der Scheiding", noopt ons m. i. om ze in anderen te respectueeren en te dragen.

Van 1834-1839 hebben onze gemeenten altijd door gewelddadige erkenning bij de Regeering te vragen als nieuwe genootschappen, of zelfs zich als zodanig bij de Regeering aan te geven. Hebben ze altijd door, ge-welddadig afstand te doen van de goederen der aloude „Gereformeerde Kerken", zonder er om te willen recht toe. Niet het minst kraas en bealst heeft onze eerste Synode, die van 1836, zich op dat punt uitgelaten.

Vijf jaren lang hebben we ter handhaving van dat standpunt averse vervolging doorgestaan. Het was er dus „der Scheiding", eerst m. i. niet. Durft gij zeggen, dat zij godzalig hebben? Ik niet.

Durft gij hen beschuldigen of ook maar hard vallen, omdat de Koning 14 Febr. 1839 kon verklaren, dat door de requestanten (de afgescheidenen te Utrecht) thans is voldaan aan hetgeen bij het tweede lid van ons besluit van den 1den Juli 1816 is gevorderd, ter verlijding van teiding 17? Ik voor mij evenwel niet.

Of ik dan tot vóór 1839 terug zou willen? Het is zelfs op meer dan één onzer Synoden ernstig besproken. Maar, mij dunkt, daarvan kan na al wat er gebeurd is, zelfs geen sprake zijn. Gedane feiten van dien aard nemen geen keer. Hetzij wij er ons in verheugen of het betreuren, het is een voldoen, om het oepelijk feit.

Maar wat is er wel uit afleid te dit, dat we gemeenten, die nog staan op dat door ons vastgestelde, of wilt ge overnemen standpunt, daarover niet hard mogen vallen.

Zij vragen niet van ons terugkeer tot de aanwending van hun standpunt in dezen. Wij willen hun het eens niet opdringen.

Roeping is m. i. waar wij beulden voor hetzelfde Woord en zijn gesproken uit eenzelfde historische wortel elander vertrouwend in dezen tegenoet te gaan.

Juist om het billijke dat er voor de kinderen der vaderen van 1834 in ligt om in ons te eerbiedigen wat kracht en geestdrift schonk aan de worsteling van hun vaderen in hun schooneste periode, leeft dan bij Doc. Wielenga ook zeer de hoop, dat het doel bereikt worde.

Bij alle bezwaren, die er aan verbonden zijn, kan ik niet lufen, waarom het niet zou kunnen komen tot een leven onder één kerkverband, mits we het ernstig en biddend begeren.

Al kunnen we dat niet komen tot plaatselijke ineen-smelting, het leven in één kerkverband is in alle gevallen beter dan het los, zoo niet vromig staan naar of tegenover elander.

De Synode heeft niet gezegd: Wij kunnen in geen geval dien voorslag aanvaarden. Daarom heeft ze duidelijk doen uitkomen, dat haars inzien die eisch, hoewel hij ook van ons vergt, toch niet ingaat tegen beginselen „der Scheiding" zelf. Met deze toch, daarvoor zijn we allen eens, mag in geen geval worden getransigeerd.

Aan de Deputaten moge het gelukken onder Gods zegen tot overeenstemming te komen, een overeenstemming, die naar de Schrift de goedkenning van Synode en kerk mag wegdragen.

Aan de mogelijke behoort na het besluit der Synode te dezer zant m. i. niet te worden getwijfeld. Of zij werkelijkheid zal worden? Dit hangt veel meer af van wat het lot zal zijn der voorwaarden onzerzijds getuist, temeer omdat er in meer dan één opzicht verband tusschen die twee is.

der Deputaten toch ook van die einduitkomst alzoos allen weten.

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. Kerken.

Aan de kerkeraden der Neder. Gereformeerde Kerken in Nederland.

De kerkeraad der Herv. gemeente (Nederd. Geref. kerk) te Wagenborgen (classis Winschoten) heeft in zijne vergadering van 9 Novemb. 1888 besloten met algeheele terzijdestelling der organisatie van 1816/52 voor zijn gehele kerk wederom kracht en geldigheid te verleen aan de nimmer wetig afgeschafte kerken-ordening van Dordrecht van 1619, die ook hier vóór 1816 gold.

U hiernee in kennis stellende, acht de kerkeraad hierdoor ook het aloude gereformeerde kerkverband tusschen uwe kerken en de zijne hernieuwd en bevestigd, met de drie formulieren van eenigheid als accoord van kerkelijke gemeenschap.

Gedenke de Heere zijn Zion in deze landen.

De Kerkeraad voornemd,  
J. HULSTHUIS, Consul.  
G. N. TAKENS, Ouderling.  
J. KAMP,  
J. B. SMIT, Diaken, Scriba.

Wagenborgen, 10 Nov. 1888.

EPE, 14 Nov. De Ned. Ger. Kerk alhier bericht aan hare zusterkerken, dat onder leiding van Ds. J. H. Houtzagers, van Kootwijk, de broeders C. D. Bouwman en H. Rozendal Jan. tot onderlingen en E. Kasteel Han. en L. Scholten tot diakenen werden gekozen.

Namen de Ned. Geref. kerk te Epe,  
J. H. HOUTZAGERS, cons.

HILJAARD, 12 Nov. De dag van gisteren zal door onze kleine gemeente niet spoedig vergeten worden. Haar beminde leeraar Ds. J. C. Sikkel nam afscheid van haar, wegens zijn vertrek naar 's-Gravenhage. Met droefheid had de gemeente reeds vele weken den dag der scheiding tegemoet gezien. Door zijn arbeid had Ds. Sikkel de harten van velen gewonnen en — had hij zich, door zijn ijverig optreden in zake der reformatie der kerken de vijandschap der ongelooften op den hals gehaald, de Christenen in Friesland, en te Hiljaard in 't bijzonder, dragen hem daardoor des te meer liefde toe. Wie weet, welke diensten de Heere door hem aan onze kerk, en aan andere kerken heeft bewezen, kan begrijpen, dat de gemeente slechts om Gods wil hem kon afstaan aan de kerk der Residentiestad.

Dit bleek gisteren opnieuw. Te 1 ure zou de afscheidsrede beginnen en nauwelijks waren geruimen tijd tevoren de deuren van ons kerkgebouw geopend, of alle plaatsen waren bezet. Eene talrijke schare, waarbij velen van elders, was gekomen om nogmaals het Woord Gods uit den mond van zijn dienaar te hooren.

Onder diepe stille luisterden allen met de meeste aandacht naar de treffende afscheidsrede; het psalmgezang klonk minder welluidend dan anders door het oude, doch nette en gezellige bedehuis. Het gevoel werd zooveel mogelijk gespaard, en toch toonden de tranen, welke zich aan de oogen van zoovelen ontpersten, wat in het gemoed der hoorders omging.

Naar aanleiding van Jeremia 17 vs. 26 gaf de afscheidende leeraar in zijne rede een schoon geschenk aan de gemeente, die hem enkele dagen tevoren ook door stoffelijke bewijzen van liefde had verlijd. — Let men op den arbeid van Jeremia in de dagen van Zedekia en zijne vorsten en profeten; denkt men aan den strijd onzer dagen over het koningschap van Christus in zijne kerk; weet men wat te Hiljaard in de laatste jaren is geschied, bijzonder de gebeurtenissen der jongstverloopen maanden, dan kunnen wij den inhoud der boeiende rede niet beter verkort teruggeven, dan door de tekstwoorden te herhalen:

„Ik heb toch niet aangedrongen, mits dan een herder achter U betaamt; ook heb ik den doodelijken dag niet begeerd, Gij weet het; wat uit mijne lippen is gegaan, is voor uw aangezicht geweest!"

Na den afloop der godsdienstvereeniging werd het: „Dat 's Heeren zegen op u daal!" met moede door de monden, doch des te beter door de harten tot den Hoorder der geboden opgezonden, waarna de gevoelloze plechtigheid eindigde en de meesten enige oogenblikken later van de gelegenheid gebruik maakten, om persoonlijk afscheid te nemen.

Stelle de Koning der kerk zijn van ons vertrokken dienaar tot rijken zegen voor de kerk van 's-Gravenhage en andere kerken en moge onze gemeente in den leeraar, die D. V. spoedig tot haar komt, eene vergoeding vinden voor het gemis van Ds. J. C. Sikkel!

De Scriba van den Kerkeraad der Ned. Ger. Kerk,  
R. VISSER.

Buitenland.

Frankrijk. Vermindering der Gereformeerde bevolking. De strijd tusschen Evangelisch en liberaal vernieuwd.

Meer en meer wordt in Fransche Protestantische kringen de aandacht gevestigd op het feit, dat het aantal Gereformeerden of Protestanten in den laatsten tijd stationair gebleven is, of zelfs eer af dan toenam. Toch heeft de predikant Decoppet nog den moed gehad om in de *Christianité du XIXe Siècle* een artikelmerks te plaatsen, die bestemd is voor een Amerikaans tijdschrift, om te betoogen, dat Frankrijk gereed staat om zoo maar Protestant te worden. De heer Decoppet wordt in Parijs zeer gevierd; hij wordt door de sympathie van velen gedragen; doch wanneer hij meent, dat zijn omgeving een getrouwe afspiegeling is van den toestand, waarin Frankrijk zich bevindt, vergist hij zich zeer. Het is zelfs een feit, dat de Protestantische bevolking sedert een eeuw sterk achteruit ging. Er zijn meer kerken dan een honderd jaren geleden, en dit is niet te verwonderen; want toen misten de Gereformeerde kerken door de vervolging van de zijde der overheid alle organisatie; doch het zieleland der Gereformeerde belijders is bepaald afgenomen. En dit nadat men een eeuw heeft doorleefd, waarin men vrede, vrijheid en rust genoot, terwijl de Hugenoten zooveel bloedige vervolging hadden

te verduren. Wel is het te begrijpen, dat de hoogleeraar Doumergue in bovengenoemd orgaan de alarmkreet doet hooren.

„Indien het waar is, dat wij honderd jaren geleden twee miljoen zielen sterk waren en dat wij op den huidigen dag tot zeven of acht duizend zijn geslonken, dan zijn wij met twee derden verminderd; waarlijk dit is onrustbarend!"

„Het zou der moeite waard zijn om eens te onderzoeken, waarin toch wel de oorzaak van die vermindering te vinden is?" zegt de *Eglise Libre*. Maar enige regels verder vinden wij in hetzelfde blad de woorden: „Doch, inplaats dat men alle krachten inspannt om dat vraagstuk, d. l. van het allerhoogste gewicht is, te onderzoeken, gebruiken wij onzen vrijen tijd om denouden strijd tusschen orthodoxie en liberalisme te vernieuwen."

En waarlijk schijnt het, alsof de strijd tusschen Evangelisch en liberaal opnieuw met heftigheid zal ontbranden. Een artikel van den heer A. Sabatier heeft het sein gegeven tot den vernieuwden strijd. De orthodoxen beweren, dat het liberalisme op zijn sterven ligt, terwijl de liberalen beweren, dat zij nooit meer levend geweest zijn dan tegenwoordig; en als men de liberale woordvoerders gelooven wil, dan zou het juist de orthodoxie zijn, die lood in de vleugels heeft.

Ons dunkt, dat de liberalen gelijk hebben. Immers hunne beginselen winnen in de kerken van lieverdele veld. Dit bleek ons uit het verslag van de „Conférences Evangéliques du Vigan", waarvan de hoogleeraar Doumergue voorzitter was.

In deze vergadering voerde de heer Bois het woord om de vraag te beantwoorden, „of de gegevens in den Bijbel omtrent verzoening niet op eene wijze konden verstaan en uitgelegd worden, die meer in overeenstemming is met de eischen van de zedelijke consciëntie." In die voordracht wordt zonder blikken of blozen de leer verkondigd, dat even algemeen als de vruchten van Adams zonde zijn, zoo komt ook de verzoening door Christus te wegegebracht het gehele menschelijk geslacht ten goede. Om te verklaren, waarom de Heere Jezus de zonde der menschheid gedragen heeft, sprak de heer Bois niet over de rechtvaardigheid en heiligheid Gods, die dit noodzakelijk maakte, doch enkel over de liefde des Heeren. Een vader gevoelt des te meer smart over de misdagen van zijn zoon, naarmate hij hem meer liefheeft. Jezus Christus lijdt door onze zonden, alsof het de zijne waren, en dit in zijn groote liefde jegens ons."

Niemand kwam principieel tegen deze denkbeelden op. Wel werden enige bedenkingen tegen het gehoorde ingebracht; doch het verslag zegt, dat de heer Bois deze heeft beantwoord door tot algemeene voldoening zijne denkbeelden nader te ontwikkelen.

Wanneer de zich noemde orthodoxen zich in die lijn blijven bewegen, zijn weldra alle muren, welke hem thans van de liberalen scheiden, gevallen. Maar dan zullen de Gereformeerde kerken ook steeds verder in het niet wegzinken. Onder de heftigste vervolging, die de kerke van Frankrijk in de 17de en 18de eeuw te doormaakte, had, heeft zij zich gehandhaafd; zij bleef getrouw aan Gods Woord, al bleef men alom moord en dreiging. Maar toen had men voornamelijk met den vijand buiten de muren der kerk te doen. Doch sedert de revolutionaire beginselen in de kerken zelf hare verwoestende macht deden gevoelen, bleken zij niet bestand tegen de macht van Rome en het ongelooft. Wanneer zal er een profet in Frankrijk opstaan, om dit den volke aan te zeggen? Verwelke God er genadiglijk een, die de breuke der kerk onomwonden bloot legt en wijst op Hem, die haar kan heelen!

Deutschland. De Algemeene Hessische Synode.

In dezelfde zaal, waarin in het jaar 1661 de bekende samenspreking gehouden werd, waar door men, doch tevergeefs, eene vereeniging tusschen Lutherischen en Gereformeerden zocht te bewerkten, werd den 1den October l. l. te Kassel de eerste algemeene synode van de Hessische kerken (Lutherische en Gereformeerde kerk) gehouden. In de toespraak, waarmede de vergadering geopend werd, verzekerde de heer Weyrauch als koninklijk commissaris, dat de Hessische kerken, onveranderd in wezen gebleven zijnde, voortaan van de voogdij van den Staat waren ontslagen en dat zij door de nieuwe organisatie, die zij ontvingen, slechts terugkeren, wat zij tweehonderd jaren geleden verloren. Die bewering is bevreemdend, als men weet, dat geen nieuwe ordeningen door de synode mogen uitgevaardigd, wanneer niet eerst vanwege het Staatsministerium wordt verklaard, dat tegen deze van Staatswege geen bezwaar bestaat.

De volle vrijheid schijnt men in Duitsland maar niet aan te durven; toch is het verblijdend, wanneer de regeeringen aan de kerken meerdere vrijheid van beweging geven, dan zij tot hertoe bezaten.

De synode had in de eerste plaats te beaardslagen en te besluiten over het invoeren van een nieuw gezangboek. In het klein Hanau zijn 13 onderscheiden gezangboeken in gebruik; bij de inwijding van de nieuwe Evangelische kerk te Salmünster in September van dit jaar werd het lied van Luther: „Een vaste burg is onze God", met alle mogelijke variaties gezongen. Na zes zittingen werd besloten het nieuwe gezangboek, dat door een tevoren benoemde commissie was opgesteld, aan te nemen.

Dit boek moest echer een titel hebben. Om daarin één te zijn, werd voorgesteld om den nieuwen bundel te no